

вивченням складного речення; 3) важливе практичне завдання – навчити учнів використанню різних видів складних речень у мовленні; 4) сформувати міцні пунктуаційні вміння та навички в оформленні складних речень різних структурно-семантичних типів, що ускладнюється особливостями семантики, смислових зв'язків між частинами складного речення.

Робота з навчання синтаксису складного речення у лінгвокогнітивному аспеті здійснюється кількома етапами, на кожному з яких вирішуються методичні завдання за допомогою відповідних методів і прийомів:

I етап – ментальний (звернення до емоційної сфери учня; до розширення суб'єктивної картини світу; збагачення концептосфери різними образами-уявленнями);

II етап – закріплення (закріплення отриманих екстралінгвістичних і лінгвістичних знань, реалізація практичних умінь у галузі синтаксису на рівні інтелектуальної сфери: репрезентація отриманих знань за допомогою невербальних та вербальних форм);

III етап – креативний (структурування складних синтаксичних конструкцій відповідно до критеріїв та мети мовленнєвої ситуації).

Отже, лінгвокогнітивний підхід у шкільній граматиці спрямовано на формування рівнів мовної особистості школяра, в тому числі і лінгвокогнітивного, який передбачає розвиток таких здібностей: поінформованість у лінгвістичній теорії, усвідомлення її як системи правил та загальних положень, що регулюють вживання засобів мови у мовленні; знання мовної теорії, оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності; володіння основними мовними (розпізнавати, класифікувати тощо) та мовленнєвими (визирати, актуалізувати тощо) вміннями; здатність аналізувати мовну ситуацію та відповідно до неї обирати програму мовленнєвої поведінки.

Література:

1. Бевзенко С. П. та ін. Сучасна українська мова. Синтаксис: Навч. посіб. Київ : Вища школа, 2005. 271 с.
2. Голуб Н. Б., Галаєвська Л. В. Навчання синтаксису на уроках української мови у 8-9 класах: метод. посіб. Київ : Конві Прінт, 2018. 130 с.
3. Дика Н. Робота з учнями старшої школи над лінгвістичними поняттями: вивчення складнопідрядного речення. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2015. № 5–6 (50–51). С. 37–42.
4. Концепція когнітивної методики навчання української мови / М. І. Пентиліук, О. М. Горошкіна, А. В. Нікітіна. *Дивослово*. 2004. № 8. С. 5–9.
5. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентиліук. Київ : Ленвіт, 2009. 409 с.

Кузьменко У. І.

*здобувачка вищої освіти освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти Філологія. Польська мова та література. Українська мова та література
Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц. Чала А. Г.*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО УПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ ПРИ ВИВЧЕННІ НОВЕЛИ «Я (РОМАНТИКА)»

Інтерактивні уроки в старших класах дають можливість підводити здобувачів загальної середньої освіти до усвідомленої та емоційної потреби міркувати, аналізувати й висловлювати свої міркування на запропоновану тему. Здобувачі загальної середньої освіти мають можливість продемонструвати свої знання, поділитися життєвим досвідом, що сприяє формуванню їхніх soft skills, запропонувати власні міркування та проявити пошукові знання.

Такі уроки краще сприймаються, тому що освітній процес зорієнтований на зміну стандартного уроку-лекції. Майже всі прийоми, способи дії інтерактивних уроків відзначаються використанням новітніх технологій, особливо за сучасних умов навчання.

Працюючи над формуванням творчої компетентності на уроках української мови та літератури, потрібно пам'ятати, що в кожній дитині природно закладений певний творчий потенціал. Виявити здібності, розвинути їх якомога повніше – таке завдання ставить перед собою сучасний учитель. Надзвичайно важливо навчити дитину бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно й образно висловлювати думки.

Пріоритетним для організації дистанційного освітнього процесу є формування творчої компетентності учасників освітнього процесу, їхньої креативності, умінню самостійно здобувати знання. Позиція вчителя повинна спонукати до активної пізнавальної діяльності здобувача загальної середньої освіти, створювати умови для виявлення зацікавленості; стимулювати до висловлювання власних думок і міркувань, без побоювань помилитися; формувати прагнення учасників освітнього процесу знаходити власні шляхи вирішення проблемних питань; учитися аналізувати та виявляти у здобувачів освіти ініціативу, самостійність у самовираженні. Успішність освітнього процесу, висока якість уроку досягається саме завдяки формуванню творчої компетентності через упровадження інтерактивних технологій.

При дистанційному навчанні на уроках української літератури в 11 класі доцільніше упроваджувати такі інтерактивні методи та прийоми, як: «Інтерактивний мікрофон», «Філософський тренінг», «Морський бій», «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Народознавча хвилинка», «Навчаючи-вчуся», «Мозаїка», «Робота в парах», «Лабіринт», «Ажурна пилка», «Поетична хвилинка», «Займи позицію», «Деталізація», «Доведи або спростуй», «Дерево знань» («Дерево рішень»), «Думка-речення», «Ономастична хвилинка», «Акваріум», метод «Прес», прийом «Розкиданих думок», «П'ять копійок», «Знайди відповідність», «Уточни послідовність», складання асоціативних схем, «Упізнай маску», що з легкістю можна створювати за допомогою різних за стосунків, зокрема мультизадачного онлайн-сервісу Genially [2].

Одним із методів, що упроваджують на уроках української літератури на етапі вивчення нового матеріалу, є «Філософський тренінг». Мета цього методу – сприяти розвитку логічного та асоціативного мислення здобувачів загальної середньої освіти, філософського сприйняття світу. Цей метод можна упроваджувати під час вивчення новели «Я (Романтика)» М. Хвильового. Після первинного читання та ознайомлення з новелою здобувачам загальної середньої освіти пропонують інтерактивні картки-завдання на екрані, на яких записана одна репліка одного з героїв. Завдання полягає в тому, щоб здобувачі освіти якомога більше дібрали філософських питань, на які могли б уявно або на інтерактивній дошці могли дати відповідь. Наприклад: *Але коли доктор Тагабат кинув на оксамитовий килим порожню пляшку й чітко написав своє прізвище під постановою — «розстрілять»... Мене раптово взяла розпука. Цей доктор із широким лобом і білою лисиною. З холодним розумом і з каменем замість серця, — це ж він і мій безвихідний хазяїн, мій звірячий інстинкт. І я, главоверх чорного трибуналу комуни, — нікчема в його руках, яка віддалася на волю хижої стихії [4].* На найцікавіші запитання здобувачі загальної середньої освіти разом із учителем відповідають.

Методичну гру «5 копійок» доцільніше упроваджувати при обговоренні характеристики художніх образів. На зображенні терези кожен охочий здобувач загальної середньої освіти кладе монету, при цьому висловлюючи власну думку, що виражає його ставлення до героя. На екрані записані три формули, які здобувач освіти має продовжити, а саме:

- Я засуджую героя, тому що...
- Я виправдовую героя, тому що...
- Якби я був на його місці, я би вчинив так...

Цей метод дає змогу побачити власну життєву позицію підлітка та його ставлення до проблем, що можуть виникнути в подальшому. Цю гру можна упроваджувати при вивченні новели «Я(Романтика)» Миколи Хвильового на уроці-суді.

Доречним при вивченні нового матеріалу є «Калейдоскоп запитань». Мета цього прийому – при читанні твору скласти цікаві запитання, на які інші здобувачі загальної середньої освіти при груповій роботі мають дати відповідь. Цей прийом сприяє формуванню читацької компетентності, збуджує в них прагнення бути найкращими й найкмітливішими. Наприклад:

1. Яким було ставлення офіційної влади до М. Хвильового і чому?

2. Як ви думаєте, чи зміг би автор пристосуватися до тотального режиму?

Коротко обґрунтуйте свою думку.

3. Визначіть образ, який на вашу думку є центральним гуманістичним символом новели?

4. Визначіть мікрообраз, який підтверджує опосередкований зв'язок з ідеєю смерті матері?

Метод «Мозаїка» можна упроваджувати під час вивчення будь-яких тем. Він є вдалим і під час вивчення біографії письменника. Група об'єднується в творчі угруповання, які можна створити в окремих кімнатах конференції Zoom. Кожній групі вчитель пропонує певне завдання, виконання якого потребує від здобувачів загальної середньої освіти пошукової роботи, синтезу і викладу думок (приблизно за 10 хв.). Бажано навіть зазначати джерела інформації при цьому. Потім вони переходять в інші творчі групи, де обмінюються інформацією, тобто відбувається взаємонавчання. Для виконання такого завдання відводиться приблизно 15 хвилин і за цей період здобувачі загальної середньої освіти повинні встигнути занотувати отриману інформацію. Останнім етапом є перевірка здобутих знань. Матеріал бажано занотувати схематично, коротко, стисло. Так, наприклад, під час вивчення життєвого й творчого шляху письменника виділяються наступні етапи: дитячі та юнацькі роки; освіта й робота; особливості світогляду; жанрове розмаїття творчості; останні роки життя.

Наступний прийом, що можна використовувати, – це прийом «Розкиданих думок». На екрані записують запитання, або це можуть бути слова-терміни, а здобувачам загальної середньої освіти пропонують опорний конспект, у якому немає послідовної чи прямої відповіді на них. Також можна вказати параграф підручника. Завдання здобувачів освіти – знайти відповідь на поставлені запитання чи пояснити терміни. Переможець отримує якесь заохочення у вигляді смайлика або мему. А в рейтинговій таблиці ставиться позначка про його досягнення. Після вивчення певного розділу чи великої теми оголошується переможець. Здобувачів загальної середньої освіти потрібно заохочувати й спонукати до дії. Цей прийом дає змогу відчути їм смак успіху, впевненість у собі, самоствердитися.

Наприклад, на дошці записуються наступні запитання:

- Який образ ви можете назвати центральним гуманістичним символом новели? (Образ матері Марії. Вона не дає свідомості ліричного героя повністю зануритися у непроглядну чорноту зла.)

- Які прийоми використовує письменник для втілення цього образу? (Прийом полістилістичної мовної характеристики).

- За допомогою чого Микола Хвильовий творить образ матері? (Експресії).

- Назвіть портретні деталі образу матері. («Тоді я беру її милу голову з нальотом сріблястої сивини і тихо кладу на свої груди...», «...там йшла моя мати з похиленою головою», «...Тоді я звів цю безвихідну голову й пожадливо впився устами в білий лоб»).

- Що в цій сполуці передає епітет «безвихідний»? (Ідею смерті).

- Отже, безвихідна голова – це розстріляна, мертва мати. «Розстріляна мати» - уявлення, насичене специфічною експресією кривавої дійсності.

- Який ще мікрообраз засвідчує опосередкований зв'язок з ідеєю смерті матері? (Образ м'яти).

Кожне слово пахне, мов листочок м'яти.

Та, мов квітка з короваю, пахне слово «мати».

Також можна використати цей метод навпаки. На дошці записати опорні слова: *розстрілять, Марія, Я...* А здобувачі загальної середньої освіти повинні скласти опорний конспект, схему, пам'ятку тощо.

Можна упроваджувати дидактичну гру «Кола на воді». Здобувачі загальної середньої освіти записують на дошці довільне слово у стовпчик. На ці букви добираються словосполучення і складаються речення, на основі яких створюють оповідання, вірш. Такі вправи розвивають логічне та зв'язне мовлення, уяву, учать фантазувати, наприклад:

М – матір – милість – можливість, мрія;

А – атака – агонія – аналізування;

Р – рідна – родина – розстріл;

І – інший – інакше – імітувати;

Я – ядро – яма – ява.

Під час аналізу твору можна упроваджувати рольову гру «Маска» для аналізу художніх образів. Здобувачі загальної середньої освіти об'єднуються у три групи, кожна характеризує різних героїв твору. Завдання гри: кожному підібрати запитання до образу героя, якого група буде характеризувати. У кожній групі є один учасник, який грає роль уявної людини в масці, тобто представляє героя твору, якого необхідно охарактеризувати за допомогою задалегідь підготовлених запитань. Так, наприклад, здобувачі загальної середньої освіти можуть поставити запитання людині в масці: «Хто ви?», а відповідь того учасника: «Я «вірний пес революції»; злий геній, садист; розумна, освічена, жорстока та цинічна людина; "доктор із широким лобом і білою лисиною, з холодним розумом і з каменем замість серця»...[4]. Таким чином, кожна група за допомогою запитань відгадує героя твору, веде з ним діалог. Це розвиває логічне мислення.

Інтерактивні технології – не самоціль. Потрібно постійно контролювати процес досягнення поставлених цілей (вони повинні бути чітко визначені легко контролювані), заумови невдачі переглядати стратегію і тактику роботи, шукати і виправляти недоліки. Сучасним педагогам доречно обрати ті методи, що дадуть змогу створити власну міні-методику.

Творчий учитель спонукає до творчості й здобувачів загальної середньої освіти. Зрозуміло, що не кожен із випускників стане письменником, аленайголовніше навчити молоде покоління дружити, спілкуватися, орієнтуватися у складному вирі життя, знайти своє місце в ньому, відстоювати власні переконання, бути цікавою, творчою особистістю, бути гуманними у відносинах із оточенням, мати високу моральність. Отже, викладання літератури – це специфічна галузь творчої педагогічної діяльності, яка спонукає вчителя до нестандартного художньо-педагогічного мислення. Учителю повинен зрозуміти, усвідомити свою роль у житті нашої держави і в житті своїх учнів, систематизувати все надбане, відкрите в щоденній кропіткій праці, здійснити крок на шляху опанування таких педагогічних технологій, які б допомогли зробити процес навчання цікавим, різноманітним, ефективним, демократичним.

Література:

1. Безхутрий Ю.М. Хвильовий: проблеми інтерпретації : монографія. Харків : Фоліо, 2003. 495 с.

2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти : режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>

3. Лесняк, Ю. В. Нове моделювання часопростору у новелах Миколи Хвильового. *Закарпатські філологічні студії* : науковий журнал / голов. ред. І. М. Зимомря. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. Вип. 9. С. 191–196.